

FODOR JÁNOS

BERNÁDY GYÖRGY TEVÉKENYSÉGE A ROMÁNIAI ORSZÁGOS MAGYAR PÁRTBAN

A párt alakulásától Bernády második polgármesterségéig (1922–1929)

■ Dr. Bernády Györgyöt általában a „baldog békeidők” marosvásárhelyi városépítő polgármestereként tartja számon a történelem. Kétségtelen, hogy városvezetői munkássága azóta is meghatározza Marosvásárhely arculatát. Polgármesteri és politikai tevékenysége azonban korántsem tartozik a kimerített témák közé, korabeli lexikonok, sajtó és adomák, róla szóló mítoszok éltetik a köztudatban emlékét.

Sokrétű politikai tevékenysége túlnyúlt Marosvásárhely határain, országos szintű politizálása még első polgármestersége előtt rövid ideig megnyilvánult.¹ A jelen tanulmányban a két világháború közötti időszakban, az Országos Magyar Pártban kifejtett tevékenységére fektetném a hangsúlyt. A párton belüli tevékenysége nem minden esetben világos, olykor kódos, de teljes monográfia hiányában életműve, tevékenysége csupán mozaikszerű rész-történetek, tanulmányok alapján rekonstruálható. Így is kijelenthető, hogy a rendelkezésre álló szakirodalomban ez a periódus talán a legteljesebben megírt, az ezt keresztező és követő „második” polgármestersége pedig szintén feldolgozatlan.²

Előzmények

■ Dr. Bernády György 1917-ig Marosvásárhely főispánja volt, tisztségéből való felmentése után Magyarországra utazott. Ottani tevékenységéről keveset

tudunk.³ Hazatérése után bekapcsolódott a politikai életbe, elsősorban városi szinten, de kapcsolatokat kezdeményezett a román vezetői körökkel is. Az erdélyi magyar politikai elit passzivitásával ellentétben Bernády a kisebbségi érdekképviselőt mielőbbi létrehozását szorgalmazta.

A pártalakítási kísérletek élénkülését jelezte az 1922. márciusi választások közeledése, így a Magyar Szövetség mellett a Magyar Néppárt és a Magyar Nemzeti Párt is próbált jelöltek indítani. A megbukott Averescu-kormány helyét a Ion Brătianu vezette liberálisok vették át. A korabeli beszámolók szerint a magyar jelöltek felkészültek bizonyos nyomásgyakorlásra, ám a választási csalás és a terror, minden várományt felülmúlt.⁴ Az egyértelmű cél liberális többségi kormány létrehozása volt, amely az alkotmányozáshoz szükséges kétharmadot, abszolút többséget jelentett.⁵ Ilyen körülmények között választották meg az első fordulóban Bernádyt országgyűlési képviselőnek, egyetlen magyarként. Hogy mégis miért sikerülhetett Bernády megválasztása? Gyárfás Elemér szerint Brătianu „öt pártja és a magyar kisebbség között összekötő kapocsnak tekintette”.⁶ A tiltakozások miatt a kormánypárt érezhette a túlkapaszkodást, így a szenátorválasztáson Udvarhely körzetből Pál Istvánt és Temesvárról Fülöp Bélát sikerült a parlamentbe juttatni, míg a pótválasztásokon Sándor József Sepsi-

szentgyörgy körzetből és Zima Tibor Aradról jutott be a képviselőházba.⁷ Egységes képviselői stratégia különböző okok miatt nem nyilvánulhatott meg: Fülöp Béla és Pál István nem ismerték a román nyelvet, így érdemileg nem szólhattak hozzá a parlamentben zajló vitákhoz, Zima Tibor pedig, bár értett románul, főleg a helyi (aradi) érdekeltsgű kérdésekben foglalt állást, így nem szólalt fel az erdélyi magyarság nevében.⁸ Legelsőként tehát Bernády György szólalt fel a képviselőházban április 10-én. Szűzbeszéde rengeteg kritikát váltott ki, bár románul ekkor még nem tudott kellőképpen.⁹ Beszédére jellemző, ahogyan ezt említi is, a nyugodt, higgadt, kivárá magatartás. Ami kritikát gerjesztett a magyar társadalmon belül, az, hogy Bernády szerint az erdélyi magyarság belenyugodott a kisebbségi sorsba: „Jól tudjuk, hogy ezt a földet, ahol születünk, véglegesen a román királysághoz csatolták, egy testet alkot vele, e csatlakozás végleges és visszavonhatatlan, tehát megváltoztathatatlan tény. [...] Távol áll tőlünk mindenféle irredenta tendencia. [...] Semmiféle politikai kapcsolatot nem tartunk fenn a román állam határain kívüli nemzettársainkkal [...]”.¹⁰ Azonban meg kell említeni, hogy bizonyos sérelmeket is felsorol az oktatás ügyében, az egyházak, a tisztviselők rendezetlen körülményeiről, illetve a választási csalásokról szerzett tapasztalatokról: „Tanítóink és tanáraink [...] a legkegyetlenebb ínséget szenvedik el. [...] A református püspökök, esperesek és lelkészek kénytelenek szállodai szobákban összezsúfolódni [...] Szováta és Sófalva parasztjait robotmunkára rendelték ki [...] pusztán bosszúból amiatt, hogy rám, a magyar jelöltre szavaztak.”¹¹ A sérelmek felsorolását már az előbbi kijelentéseikor megnyilvánuló magatartás (a jegyzőkönyv szerint taps) fogadta, sőt türelemre kellett intenie képviselőtársait a beszéde vége felé, de végeredményben nem szakították meg beszédét. Felszólalásával többnyire elnyerte (főleg) a kormánypárt bizalmát, többen jelezték felszólalásukban tetszésüket.¹²

Az Országos Magyar Párt 1922 decemberében megrendezett alakuló ülésén betegsége miatt nem tudott megjelenni. Ekkor választották a párt alelnökévé.¹³ Parlamenti tevékenysége szűzbeszéde elmondásával gyakorlatilag véget ért, a következő (és egyben utolsó) felszólalására csak két év múlva, 1924-ben került sor.¹⁴ Gyűléseken azonban többször is részt vett. Így a felszólalásokkal kapcsolatos kötelességet ebben a ciklusban végeredményben Sándor József képviselő látta el. Ezen felszólalások a Bernádyéval ellentétben támadó jellegűek voltak (korabeli beszámolók szerint is Sándor József volt a temperamentumosabb), más szemléletet képviseltek. Ilyen szempontból értelmezhető Gyárfás Elemér elemzése, mely szerint e két politikus (Sándor és Bernády) tevékenysége keresztezte egymást, illetve a kérdéseket illetően ellentétes véleményen voltak.¹⁵

Az OMP paktumpolitikája

■ A Magyar Nemzeti Párt és a Magyar Néppárt egyesülésével létrejött Országos Magyar Párt elnökévé báró Jósika Sámuel választották meg, alelnököknek pedig Ambróczy Andort, Barabás Bélát, Bernády Györgyöt, Paál Árpádot, Grandpierre Emilt, br. Haller Gusztávot, Jakabffy Elemért, Kecskeméthy Istvánt, Sándor Józsefet, Szabolcska Mihályt, br. Szentkeresztly Bélát és Ugron Istvánt. Az alelnökök mellé egy 36 tagú Intéző Bizottságot választottak.¹⁶ A magyar vezetők általában megelégedéssel és reménykedve fogadták a megalakulást, illetve az egyesülés tényét. Már az első években megjelentek azok a tényezők, amelyek a sajátos pártstratégiát meghatározták. Ide sorolható a párt tevékenységének megalapozása és a politikai szövetség keresése. A párt első szűk évtizedének több időbeli-történeti felosztásával is találkozhatunk, azonban erre a korszakra a legjellemzőbb a *paktumpolitika*, a politikai szövetségkötési kísérletek. A román pártokkal való érintkezés egyik elsődleges párthatározatként szerepelt az Inté-

ző Bizottság 1923. február 12-én tartott ülésének napirendjén. Az itt meghozott határozat szerint a párt minden tagjának, de legfőképp az elnökségnek kötelessége a román politikai pártokkal való kapcsolat felvétele és megállapodások kötése.¹⁷ A parlamenti tevékenység is fontosnak számított, azonban az első években a potenciális parlamenti kapcsolat nem tartozott a szűk pártvezetéshez.¹⁸ Az aktívnak számító parlamenti képviselőket (Sándor József és Bernády György) az OMP nem látta el utasításokkal vagy háttéranyagokkal. A két képviselőnek nézeteltéréseiktől eltekintve is más elképzelése volt arra nézve, hogy melyik párttal kell paktumot kötni és együttműködni. Sándor József függetlenségi párti mentalitással az erdélyi román nemzeti mozgalom politikáját tartotta követendőnek, így a Iuliu Maniu vezette Román Nemzeti Párttal kötött volna szövetséget. Bernády a mindenkor kormányhoz kapcsolódó kisebbségpolitikai stratégiát tartotta követendőnek. Mivel a húszas évek Romániájában a Nemzeti Liberális Párt volt hosszabb ideig kormányon, ezért velük szövetkezett volna. A szűkebb pártvezetés számára egyik orientáció sem volt meggyőző, mivel a liberálisok 1922-es választási csalásai után nehezen lehetett volna a közvélemény előtt az együttműködést elfogadtatni, de a Maniu-párt programjában szereplő földreform folytatása is negatív hatással volt a kisebbségi magyar társadalomra.

Bernády és a csucsai paktum

■ Az OMP számára a politikai elszigeteltségből való kitérés csakis a szövetkezés által volt elérhető. Erre korábban történtek próbálkozások, de eredményre nem vezettek, a kormánypárt részéről pedig nem volt kezdeményezés. Az Averescu vezette Néppártnak szüksége volt az erdélyi szavazatokra, így kezdeményezőként lépett fel. Az év végére megkötött szerződés az ún. *csucsai paktumként* került be a köztudatba. Forráselemzés szempontjából viszony-

lag kimerítő irodalommal rendelkező momentuma ez az OMP történetének.¹⁹ Elsőnek Moldován Dénes brassói ügyvéd került kapcsolatba a Néppárt tagozatainak kiépítésével foglalkozó Constantin Bucsanal, akinek szándékáról tájékoztatta Szele Bélát, a *Brassói Lapok* főszerkesztőjét. Szele levélben fordult az Grandpierre Emilhez utasítások végett. Az OMP tárgyalási delegációjának így Szele Béla, Gyárfás Elemér, Pál Gábor, Ferenczy Géza és Török Andor lettek a tagjai, míg román részről Constantin Bucsan és Octavian Goga. Három alkalommal folytattak tárgyalásokat (nem számítva a november 25-ei csucsai ebédet, ahonnan a paktum a nevét is kapta), melynek eredményeképpen egy nyolc fejezetből és 54 cikkelyből álló együttműködési megállapodás született.²⁰ Ez volt a legszélesebb együttműködési megállapodás, amelyet az OMP valaha is román párttal kötött, és amely a lehető legkedvezőbb feltételeket biztosította az erdélyi magyarság és az egyházak számára. Mindezek a Néppárt kormányra jutása esetén jöhettek volna szóba, és ennek fejében az OMP támogatta volna a Néppártot a választásokon. A szöveg összeállításában kiemelt szerepe volt Gyárfás Elemérnek, aki személyesen ismerete a Néppárt tárgyalási képviselőit (Gyárfás két osztállyal Goga alatt járt a nagy-szebeni állami főgimnáziumban, Goga sógora, Bucsan pedig, aki később belügyminiszter lett, osztálytársa volt Gyárfásnak).²¹ Érdekes a történetekben Bernády szerepe és a pártvezetés hozzáállása a tárgyalásokhoz. A pártvezetés a paktumot titokban tartotta, bizalmasan kezelte, csak a beavatottak szűk köre tájékozódhatott róla, sem az Intéző Bizottság, sem az elnöki tanács nem vitatta meg, annak ellenére, hogy nagy horderejű, meghatározó kérdésről volt szó. Bernády a források szerint csupán a paktum ratifikálási napján, október 31-én lett beavatva, „véletlenszerűen”.²² Bukarestben az Athene Palace Hotel halljában találkozott Gyárfás Elemérral és több társával, ekkor látta először a paktum szövegét, sőt zavará-

ban még fel is ajánlotta a marosvásárhelyi kultúrpalotát aláírási helyszínként.²³ György Béla kizártak tartja, hogy Bernády „véletlenszerűen” volt pont abban az időpontban a román-magyar csoport tárgyalásának a helyszínén, szerinte Grandpierre kezdettől fogva tájékoztatta őt a részletekről.²⁴ Az OMP Intéző Bizottságának december 12-ei ülésén Bernády indítványára az elnökség felhatalmazást kapott, hogy a magyar kisebbség érdekében a román pártokkal tárgyaljon. Az indítványnak azonban az előző ülés jegyzőkönyvében kellett volna szerepelnie (a titkárt az előző, november 22-ei ülés jegyzőkönyve felolvasása közben emlékeztette erre Bernády), ezt pótlólag vették be végül.²⁵ A paktumot november 25-én Averescu tábornok is aláírta Csucsán, Octavian Goga kastélyában, ahol díszebédre került sor. A házigazdán kívül román részről jelen volt még Petru Groza, az OMP részéről Grandpierre Emil, Gyárfás Elemér, Paál Árpád és Bernády György vett részt. Az ebéd során a Goga köszöntőjére Grandpierre válaszolt, miután Averescu tartott beszédet és végezetül Bernády elemezte a szerződést, Petru Groza segített neki románra fordítani.²⁶ Bernády elemzésében kitért a paktum azon részére, amely a későbbiekben is a legvitatottabbnak számított, ez a két párt együttműködésére vonatkozott. Az OMP csupán a parlamenten kívül tartotta volna meg az önállóságát, ugyanis a megállapodás a parlamenti tevékenységben az OMP-t a Néppártba olvasztotta volna.²⁷ Bernády szerepe és jelenléte többszörösen is fontos, mivel beavatottnak számított, de nem írta alá a paktumot, hogy kívülállóként megvédhesse azt. Sem Bernádynak, sem Grandpierrenek nem sikerült meggyőznie Ugront vagy Bethlent, hogy eljőjön az ebédre, bár Ugron utóbb a sajátjának tekintette a paktumot, későbbi felmondásának egyik okaként is szerepelt, Bethlen pedig távolabb állt a paktumtól, mint Bernády. Ugron a csucsai ebédre való meghívás során ajánlotta fel először Bernádynak a pártelnöki tisztséget, így

az ebédén, de a párton belül is ekkor még potenciális elnökként kezelték Bernádyt. A paktum a következő évben került nyilvánosságra. Egy nagyváradi újságíró szerzett véletlenül tudomást a csucsai találkozóról, az eseményről tudósított a lapjában, aminek hatására a sajtóban megindultak a találgatások. A paktum nyilvánosságra kerülése párton belüli felháborodáshoz vezetett Sándor József részéről, aki azt emlékiratokban támadta, és a felbontását követelte.

Az OMP elnökválasztása

■ Báró Jósika Sámuel 1923-ban bekövetkezett halálával a megüresedett elnöki széket ideiglenesen Ugron István foglalta el, az új elnök megválasztásáig. Bernády György egyre esélyesebbé vált az elnöki funkció betöltésére, a liberálisokkal való tárgyalása miatt a brassói elnökválasztó nagygyűlést elhalasztották. A kialakuló elnökválaszathoz hozzájárult Ugron többszöri „lemondási kísérlete”.²⁸ Már 1924 nyarán mozgolódás támadt az utódlással kapcsolatosan. Bernády vonatkozásában a pozitív ajánlások és vélemények mellett azonnal kifogások és kételyek is megfogalmazódtak, egyebek között az, hogy nem Kolozsvárt lakik, és hogy az anyagi helyzete elégséges-e az elnöki tiszttséghez, de az is, hogy korán behódolt a román hatalomnak.²⁹ Ugron és Bernády már 1924 januárjában (az Intéző Bizottság ülése után) elbeszélgettek a pártelnöki funkció betöltéséről. Ugron kijelentette, hogy egy évre vállalná az elnökséget, de csak akkor, ha egyhangúan kéri fel erre, illetve amennyiben létezne egy elnökhelyettesi státusz, amire ő Bethlen Györgyöt óhajtaná, illetve ha az esetleges mandátumvállalás alól felmentenék. Bernády véleménye az volt, hogy Ugront mindenben támogatniuk kell, és az is megtiszteltetés, ha maga mellé Bethlent óhajtja, amely állás elvállalására ő is felkéri. Bethlen az Ugronnal folytatott tárgyalásai után írt Bernádynak, és megviselt egészségi állapotára való hivatkozással a felkérésre

nem adott igenlő választ, nem vállalta az elnökhelyetteséget, de mint megoldást ajánlotta az ügyvezető elnöki tisztség bevezetését. Így ekkor még Ugron maradt az ideiglenes elnök, míg Grandpierre ügyvezető alelnök lett.³⁰

Bernády azonban kapcsolatait átrendezve és egészségi állapotára koncentrálni alakította a nyár folyamán a dolgait. Levezetésük tanúsága szerint kibékülni látszott Hajdú Istvánnal, akivel addig nem volt túl jó viszonyban (az elnökválasztáson azonban Hajdú nem állt Bernády mellé, ezért viszonyuk a továbbiakban végleg elhidegült).³¹ Bernády 1924. júliusi, Herkules-fürdői nyaralása után, útban hazafelé partiumi városokban tett látogatást, ahol több politikussal elbeszélgetett. Sokan Bernády látogatásaiban és a beszélgetésekben korteskörutat láttak, annál is inkább, mivel az ősz folyamán az erdélyi, de főképpen a határ menti sajtóban erőteljes propaganda kezdődött Bernády elnökjelöltsége mellett. Ehhez csatlakozott az OMP-hez közel állónak tartott *Ellenzék* is, míg a *Keleti Újság* válaszokat közölt körkérdésekre Bernády alkalmasságáról.³² Az október 28-ára összehívott Intéző Bizottsági ülésen érdekes módon Bernády nem volt jelen, hiányzását sem igazolja a felvett jegyzőkönyv.³³ A napirendi pontok között az elnökválasztás témája is megjelent, ekkor Ugron István bejelentette, hogy többé nem kívánja vállalni az elnöki tisztséget. Issekutz Viktor és Gyárfás Elemér próbálták meggyőzni, hogy vállalja továbbra is, azonban eközben elhangzottak más jelölések is (Paál Árpád Bernádyt javasolta, Hubay Károly Sándor Józsefet).³⁴ Végeredményben kilenc tagú direktórium megválasztásában állapodtak meg, amely tagjaivá Sándor Józsefet, Bernády Györgyöt, Paál Árpádot, Jakabffy Elemért, Hajdú Istvánt, Gyárfás Elemért, Bethlen Györgyöt, Béli Kálmánt és Róth Hugót választották.³⁵ Bernády György „ejtése” és a direktórium gondolata határokön is átnyúló vihart kavart, annál is inkább, mert a magyarországi „mérvadó körök” – köztük Beth-

len István miniszterelnök is – Bernády elnökké választását támogatták. Mivel ez nem történt meg, október 24-én Bethlen a párt anyagi támogatását is leállította, és Ugront Budapestre rendelte.³⁶ Grandpierre és Ugron budapesti tárgyalásai után úgy határoztak, hogy utóbbi megmarad az elnöki székben, és majd a három püspök meghallgatása után születik meg a végleges döntés. November 8-án azt is jelezték Budapestről Bethlenék, hogy a segély ismét folyósítható, tehát addig megtörténtek a megállapodások. A párttagok budapesti látogatásai idején valószínűleg Bernády is megfordult Budapesten, de ismereteink tárgyalásairól nincsenek.³⁷ A következő rendkívüli intéző bizottsági ülésen zajló viták döntötték el a végző párbajt Ugron és Bernády közt. Erre 1924. november 18-án került sor Kolozsváron.³⁸ A gyűlésen több véleménycsoport is kialakult, amelyek képviselői hosszasan vitatták az elnökválság körülményeit. Végeredményben 21 szavazattal és 4 ellenszavazattal Ugron Istvánt választották elnökjelöltnek. A négy ellenszavazatot Bernády mellett Paál Árpád, Bély Kálmán és Zágoni István adta le.³⁹ Bernádynak nem sikerült saját városabeli párttársát sem maga mellé állítani, ezért a decemberben megtartott brassói nagygyűlésre el sem ment, az őt támogató, más véleményt képviselő tagok pedig hallgattak.

A brassói nagygyűlés azonban nem fosztotta meg párttevékenységi lehetőségétől (nem is ez volt a cél, hanem az egység megtalálása, a párton belüli feszültségek enyhítése), csupán az addigi alelnöki tisztségét váltotta fel az újonnan elfogadott Szervezeti és Ügyviteli Szabályzat szerinti elnöki tanácsi tisztsége.

Bernády vezette tárgyalások a román Nemzeti Liberális Párttal

■ Bernády 1925-ben kifejtett munkássága a liberálisokkal megkezdett tárgyalások körül összpontosítható. A kormányra nehezedő nyomásnak köze volt az egyházak részéről Genfben eljut-

tatott panaszokhoz, illetve a közeledő helyhatósági választásokhoz. A szavazatok miatt fontos volt a kisebbségek felé fordulni. Az ezt tárgyaló felekezeti értekezleten Gyárfás javasolta a kormánnyal való kapcsolatba lépést, ennek levezetésére pedig Bernádyt ajánlotta.⁴⁰ Mindez október 30-án zajlott, de ezt megelőzőleg a liberálisok már felvették a kapcsolatot Bernádyval. Tancred Constantinescu kereskedelmi miniszter október 12-én felkereste Marosvásárhelyen Bernádyt,⁴¹ a kormány nevében tárgyalásokat ajánlott az OMP-nek, az együttműködés lehetőségét vetette fel a közelgő helyhatósági választásokra vagy hosszú távon az országos választásokra, és ígéreteket tett a magyar kisebbség számára. Bernády kijelentette, hogy nincs pártfelhatalmazása tárgyalások kezdeményezésére, de hajlandó ezt megszerezni. A pártvezetés a tárgyalások lebonyolításáról döntött, Bernády mellé pedig gróf Teleki Arkturt és gróf Toldalagi Mihályt jelölte, ezt Bernády Bukarestben, a parlamenti évnnyitón jelezte is Constantinescunak.

A Bernády vezette tárgyalóbizottság fokozatosan haladt a megegyezés felé, miközben a kolozsvári pártvezetést részletesen tájékoztatta a tárgyalások menetéről. Mindkét fél még karácsony előtt be szeretne volna fejezni a tárgyalásokat. Ekkor ismét felvetődött a marosvásárhelyi városvezetés kérdése. Bernády azon az állásponton volt, hogy neki „csak az számít, hogy magyar ember kerüljön oda”.⁴² A tárgyalások szokásos menetrendjét megszakította a felekezeti oktatásról szóló törvényjavaslat beékelődése. Ezt külön bizottsággal, kevés eredménnyel tárgyalták Bernádyék, ugyanakkor a paktumtárgyalások folyamatos halogatásával is járt. Ekkor nyilvánvalóvá vált, hogy a karácsonyi és újévi ünnepek előtt nem jöhet létre megállapodás, ezért a magyar bizottság újbóli felhatalmazás és további utasítások végett hazautazott.

Kisebb vita alakult ki a jelentéstétel helyszínéről, mivel Bernády azt szeretne volna elérni, hogy elsősorban titok-

tartás és egyéb okok miatt az elnökség utazzon le Marosvásárhelyre vagy környékére, de nem tudott megfelelő nyomást gyakorolni, és a gyűlést Kolozsváron tartották meg, 1926. január 16-án, az Unitárius Kollégium könyvtárában. Jelen volt Ugron, Bethlen, Balázs András, Makkai Sándor, Ferenczy Géza, Róth Hugó, Gabányi, Várady, Míkó Lőrinc, Bernády, Teleki, Toldalagi, Paál.⁴³ Az összetételét tekintve elmondható, hogy nem kimondottan az Elnöki Tanács, hanem leginkább a pártvezetés azon tagjai vettek részt, akik érintettek, illetve eleve beavatottak voltak a tárgyalások menetébe. A tárgyalás hosszúra nyúló folyamatáról nem került elő jegyzőkönyv. Azonban a tárgyalási anyag és beszámoló végül a január 20-ai Elnöki Tanács ülése elé került határozathozatal céljából. A pártvezetés határozottabban lépett fel az eddigi stratégiájához képest, a párhuzamos és szerteágazó tárgyalások révén pedig nem kötelezték el a pártot egyik oldal felé sem. Ezután konkrét határozatokra, illetve lépésekre is sor került, ami a közeledő helyhatósági választásoknak is tulajdonítható – másfelől az eredményeket látva – kezdték komolyabban venni Bernádyt. A január 20-ai gyűlésen Bernády már nem vett részt, mert visszautazott Bukarestbe, azonban Kolozsváron maradt a bizottság többi tagja.⁴⁴ Ez részben taktikai megfontolásból történt, hiszen a megosztott vélemények miatt a tárgyalás folytatásának ellenzőit ellensúlyozni kellett (jelen esetben is Sándor Józsefet). Ugron és Jakabffy óvatosabb megközelítést ajánlott, mely szerint a paktum csak a közigazgatási választásokra vonatkozzék. Amennyiben nem sikerül megegyezni a liberálisokkal, az alternatíva, az 1925. augusztus 12-ei határozat lépne érvénybe, azaz a magyar többségű helyeken a magyar jelöltek önálló listán induljanak, a vegyes lakosságú településeken pedig a lehetőségek szerinti pártokkal egyezkedve.⁴⁵ A január 20-ai gyűlés határozatait Teleki és Toldalagi 22-én átadta Bernádynak, kiegészítve Ugron felhatalmazásával és levelével.

A párt a paktum tárgyát képező kívánásokat 17 pontban foglalta össze.⁴⁶

Bernády időközben Marosvásárhelyen is szervezkedett. Bukarestből való hazautazása alkalmával két gyűlést is tartott az OMP helyi tagozatával. A bukaresti tárgyalások, most már Paál Árpád részvételével 27-étől folytatódtak. Az OMP által meghatározott minimális követelményeket a liberálisok teljesíteni kívánták, ezért január 31-re leutazott a bizottsághoz Ugron István elnök és Bethlen György is. A két vezetőségi tag nem tartotta kielégítőnek a liberálisok ajánlatát, azonban abban az esetben, ha Brătianu aláírja, a paktumot megkötöttnek tekintették volna. A közigazgatási választásokról történt meg egyezésekről, időszűke miatt Constantinescu az összes erdélyi és bánági megyei prefektúrákat táviratban értesítette, ismertetve az OMP-vel kötött egyezséget, és kérte az eszerinti eljárást.⁴⁷ Fontos közjáték, hogy február 1-jén Ugron István minden felhatalmazás nélkül, bizalmas és udvarias levélben felmondta Averescunak a csucsai paktumot, és erről levélben tájékoztatta a vezetőség valamennyi tagját.⁴⁸

A február 4-én zajló bukaresti tárgyaláson Constantinescu feltűnően kedvetlen volt. A tárgyalásról kijövet Bernádynak szemrehányást tett a *Keleti Újság* bukaresti tudósítója, hogy a magyar újságírók megkerülésével adnak tudósítást a *Lupta* című lapnak.⁴⁹ Bernády ezt „durva hangon” visszautasította, de végeredményben kiszivárogtott a megkötendő paktum szövege (kiszivárgás a lehetséges tárgyalásokról addig is felmerült, viszont most a konkrét szöveget közölték). Ebből fakadt Constantinescu kedvetlensége, mivel másnap Bernádyékát gyanúsította a kiszivárogtatással, a *Lupta*-ban közölt szöveg ugyanis a magyarból való visszafordításra jellemző fordulatokat tartalmazott (mint ahogy később gyanították: a kiszivárogtatás valószínűleg Kolozsváron történhetett). A paktum nyilvánosságra kerülését követően a liberálisokat a parlamentben heves támadások érték. Ilyen körülmények kö-

zött február 5-én Constantinescu közölte, hogy se paktum, se aláírás nem születet, a helyhatósági választásokról szóló megállapodás betartása viszont az OMP-n múlik.⁵⁰ Február 7-én Bernády Marosvásárhelyen összehívta a tagozati Intéző Bizottság gyűlését, amelyen elhatározták a közös liberális listán történő indulást.⁵¹

A választások után a tárgyalások formális lezárását Bernády március 4-én határozta el.⁵² Végeredményben a paktum nem jöhetett létre, Brătianu aláírását nem tudták megszerezni, azonban az OMP számára előnyösre fordított helyhatósági választásokat sikerként lehetett elkönyvelni. Emellett előny volt, hogy nem kötelezték el magukat, a szabad mozgás ezután is biztosítva volt, a tárgyalások során számos olyan intézkedést is sikerült kieszaközölni, amelyek addig csak a séremlistákon szerepeltek. Az új választási törvény szerint a jelölolistákért fizetett díj 100 000 lej volt, amit azonban az OMP nem tudott volna kifizetni, ezt is a liberálisok állták.

Marosvásárhely polgármestere

■ A paktumtárgyalások alkalmával többször is szóba jött Bernády jelölése, amelyről egyik ülés alkalmával valószínűleg meg is egyeztek Constantinescuvál. Bár Bernády ezt utólagosan tagadta, Constantinescu a február 5-ei tárgyaláson (Ugron Istvánnal tárgyalt) kijelentette, hogy „akár lesz paktum, akár nem, akár maradnak a liberálisok, akár ellenzékbe kerülnek, Bernády mindig a liberálisokkal fog tartani, és azokkal megy; ezért is akarom, hogy ő legyen Marosvásárhely polgármestere, ezt neki felajánlottam, és meg is teszem őt”.⁵³

A korabeli hatályos román közigazgatási törvény szerint a polgármesterei szék elnyeréséhez a városi tanács szavazata mellett belügyminiszteri megerősítés (gyakorlatilag kinevezés) is szükséges volt. Így a város polgármestere egyben a kormány bizalmi embere is kellett hogy legyen, ezért volt fontos Bernádynak először megegyeznie a li-

berálisokkal. Mivel élvezte a városi politikum erőteljes támogatását, a választás csupán formalitásnak számított. Bernády polgármesteri tevékenységére azonban rányomta bélyegét a román közigazgatási rendszer, amely kevés autonómiát engedélyezett a városi tanácsnak a döntéshozatalban. Bizonyos folyamatokat, amelyeket már első polgármestersége idején elindított, tovább folytatott, illetve képviselői tisztsége és a kormányhoz való bejárása révén néhány kérdést hatékonyabban tudott kezelni.

A reformmozgalom és Bernády kilépése az OMP-ből

■ Polgármesteri tevékenysége az OMP-n belül kifejtett munkáját csak látszólag hátráltatta. Bár a parlamenti csoport gyűlésein nem vett részt, a városi OMP gyűléseit ő elnökölte, viszont az októberi gyergyószentmiklósi nagygyűlésre sem ment el, ahol a tisztújítás zajlott. Az OMP-n belüli ellenzéki mozgalomba való bekapcsolódásának kezdete is e korszakra tehető, bár az elején felmerültek némi bizonytalanságok. Az ellenzéki mozgalom képviselőjének és indítványozójának, Krenner Miklósnak és csoportjának, az OMP tevékenységével kapcsolatos elégedetlensége sarkallta cselekvésre. Krenner 1926 augusztusában több politikusnak és közéleti személyiségnek írt levelet, köztük Bernády Györgynek és Gyárfás Elemérnek is, ugyanis valamelyiküket szerette volna a mozgalom élére megnyerni. Ettől kezdve Bernády a reformcsoport azon részéhez tartozott, amely a párt egységét megőrizve próbált változásokat elérni, elképzelése szerint ismét a liberálisokkal való tárgyalások útján (másik része a csoportnak, a Kós Károly vezette frakció kilépett az OMP-ből, és újra megalapította a magyar Néppártot, amely a Nemzeti Parasztpárttal keverte az együttműködést). Azonban a liberálisokhoz való túlságos kötődése, illetve a választások alkalmával ezek felpártolása kisodorta Bernárdyt az OMP-ből. 1927 októberében az OMP

Elnöki Tanácsa megkísérelte felelősségre vonni, mire Bernády kilépett a pártból. Esetleges felelősségre vonása már augusztus és szeptember folyamán hosszas hírlapi vitákhoz vezetett (tágabb értelemben a cikkpárbaj már júniusban elkezdődött, és októberben is voltak utóregzései), melynek során az erdélyi közvélemény gyakorlatilag egy évtized alatt immár másodszor kiáltotta ki Marosvásárhely polgármesterét „nemzetárulónak”.⁵⁴ A polémia átrendezte Bernády pártbeli, illetve marosvásárhelyi kapcsolatrendszerét. Végeredményben pártszakadás nem következett be, de nyilvánvalóvá vált, miszerint Bernády 1924-ben miért nem lehetett a párt elnöke. Személye, bár a magyarországi és romániai vezetés nagy részének támogatását élvezte, az erdélyi magyar politikai elitet megosztotta.

Következtetések

■ Következtetésként elmondható, hogy Bernády második polgármestersége hosszú távon nem hozott komoly eredményeket, jelentősége nem mérhető a világháború előtti teljesítményéhez. Másrészt pedig a városvezetés az országos pártpolitikához képest mégis közelebb állt személyéhez, ennek minden kis útvesztőjét ismerte, értette. Az Országos Magyar Pártban nem tudott olyan tekintélyre szert tenni, mint amilyent Marosvásárhelyen élvezett. Súlya a párton belül kisebb volt, illetve nem tudta kellőképpen tematizálni a párt Kolozsvár-központúságából fakadó ellentétet. Személyes kapcsolatai meghatározták politikai irányelveit, ennek alapján kirajzolódtak azon kulcsszemélyek, akik támogatását élvezte, amikor ezekkel szakított (egyrészt az OMP-ből való kilépésével, másrészt a különböző városi ügyekkel), ez a polgármesterségének és pártpolitikai szerepének a végét jelentette. Ugyanez történt a román elittel fenntartott kapcsolatai esetében, azok ugyanis nagy befolyást gyakoroltak rá, s így otthonosan tudott intézni bizonyos ügyeket, amelyeket másként csak korlátozottan lehetett volna kezel-

ni, hiszen Bernádyt elismerték a más pártot vagy ideológiát képviselő román értelmiségi körök is.

Bernády pacifikáló szándéka nem vezetett eredményekre, megközelítése egyrészt nem volt időszerű, másrészt ezt nem tudta elfogadtatni magyar pártfogyóival. A város mentalitásában úgy maradt, illetve volt jelen mint a „magyar többségű város (sikeres vagy kevésbé sikeres) magyar polgármestere”. Politikailag a lassú hanyatlás jellemezte, Bernády azonban nem búcsú-

zott végleg a politikától, bár visszavonultabban élt, továbbra is működött városi tanácsosként, illetve külön utakon kísérletezgetett a Magyar Polgári Demokratikus Blokk (helyi szinten Bernády Blokknak is nevezték) létrehozásával. Ez nem bizonyult hosszú életű próbálkozásnak, ugyanis 1933-ban a Blokk betagolódott az OMP-be, ahogy Bernády is bejelentette visszalépését.⁵⁵ Így további kutatások szükségesek a végső következtetések levonásához, összegzéséhez.

■ JEGYZETEK

1. Az 1890-es években országgyűlési képviselő volt a Szabadelvű Párt színeiben.
2. A két világháború közti erdélyi magyar kisebbségről szóló alapmunkák, tanulmányok szinte mind egyikeben, ha csak utalásként is, de fellelhető Bernády György neve. Pl: Mikó, Ligeti, Bárdi, György stb. A legfrissebb irodalom szerint azonos témában jelent meg György Béla új tanulmánya. A források és következtetések, megállapítások részben azonosak, azonban a jelen tanulmány párhuzamosan készült, a kettő tehát nem azonos. Lásd György Béla: *Harmadnap. Adalékok Bernády György 1922–1938-as pályaképehez*. In: Pál-Antal Sándor – Simon Zsolt: *Teremtő életek: Marosvásárhelyi személyiségek*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2011. 41–69.
3. Hiánypótló Sebestyén Mihály erre vonatkozó tanulmánya. Sebestyén Mihály: *Másnap. Adalékok Bernády György 1919–1920-as pályaképehez*. In: Pál-Antal Sándor (szerk.): *A Maros megyei magyarság történetéből*. II. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2001. 294–340.
4. Mikó Imre: *Huszonkét év — az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1-től 1940. augusztus 30-ig*. Bp., 1941. 26.
5. Uo. 26–27.
6. Gyárfás Elemér: *Az első kísérlet. Az Averescu-paktum előzményei, megkötésének indokai, szövege, módosításai, következményei, felbomlása és tanulságai*. Magyar Kisebbség, Kvár, 1937. 54.
7. Uo. 52; Mikó: i.m. 27.
8. Gyárfás: i.m. 54.
9. Erre beszédében is utal: „minden igyekezetem ellenére sem tudtam kellőképpen megtanulni a román nyelvet...” Lásd: Balázs Sándor: *Magyar képviselő a királyi Románia parlamentjében*. Kriterion Könyvkiadó, Kvár, 2008. 200, illetve a Magyar Kisebbség cikkében is utalt arra, hogy 1923-ban a csucsai ebédkor beszédét Ptru Groza fordította le román nyelvre.
10. Balázs Sándor: i.m. 200.
11. Uo. 200–204.
12. Főleg Duca külügyminiszter dicsérte. Országos Levéltár Maros Megyei Igazgatósága (a továbbiakban MmOL), dr. Bernády György iratai (Fondul Personal Bernády György), 1924/34, *Egy el nem mondott beszéd*.
13. Lehetséges, hogy dr. Hajdú István helyettesíthette, ugyanis őt is intézőbizottsági tagnak választották, Marosvásárhely körzetből, és megemlítendő, hogy Bernády egyik helyi ellenfele volt.
14. Második felszólalásával kapcsolatosan nincsenek biztos információk, ugyanis a források nem egyeznek meg abban a tekintetben, hogy felolvasta-e végül felszólalását, vagy nem. Erről lásd Toth Szilárd: *Partidul Maghiar și problema minorității maghiare în Parlamentul României în perioada interbelică*. Cluj-Napoca, 2008. 237, illetve György Béla: *Iratok a romániai Országos Magyar Párt történetéhez*. Pro-Print – EME, Csíkszereda – Kvár, 2003. 382–384. Salat – Nastasă egyértelműen kimondja, hogy végül nem szólt fel, a Bernády-hagyatékban is *Egy el nem mondott beszéd* cím alatt szerepel. Lásd Lucian Nastasă – Salat Levente (szerk.): *Maghiarii din România și etica minoritară (1920–1940)*. Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, Cluj Napoca, 2003. Végül is nincs relevanciája, ugyanis beszédében azt sérelmezi, hogy nem történt előrelépés az első felszólalása óta.
15. Gyárfás: i. m. 52–57 .
16. Uo.
17. Uo. 23.
18. A szűk pártvezetésnek Jósika Sámuel, Grandpierre Emil és Ugron István volt ekkor tekintendő. Bárdi Nándor: *Az ismeretlen vízmosság és a régi országút. Stratégiai útkeresés a romániai Országos Magyar Pártban (1923–1924)*. In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla (szerk.): *Etnopolitika. A közösségi, magán- és nemzetközi érdekek viszonyrendszere Közép- Európában*. Teleki László Alapítvány, Bp., 2003. 170.
19. A korabeli sajtó mellett Gyárfás Elemér tanulmányban közölte részleteiben gazdagon a történetet, a Magyar Kisebbségben. A későbbi narratívák hasonló módon ábrázolják a paktum történetét, György Béla doktori disszertációjában ezt kiegészítette új forrásokkal és információkkal. Lásd Gyár-

- fás Elemér: i.m. György Béla: *A romániai Országos Magyar Párt története (1922–1938)*. Kézirat, doktori disszertáció, Bp.
20. György Béla: *A romániai...* 25
21. Bárdi: i.m. 172.
22. Bernády György: *Megjegyzések az „Első kísérlet”-hez*. Magyar Kisebbség Kvár, 1937. 252–255.
23. Uo.
24. György Béla: *A romániai...* 27. Bár Bernády ezt is tagadja írásában. Bernády: i.m. 252–255.
25. György Béla szerint ezt az indítványt titoktartás miatt hagyták ki. György Béla: *A romániai...* 26; Uő: *Iratok...* 35.
26. Bárdi: i.m. 173, illetve Bernády: i.m. 254.
27. Uo. 254.
28. György Béla: *A romániai...* 51.
29. Itt György Béla Bernády 1922. április 10-ei parlamenti beszédére utal. Lásd uo. 52.
30. Uo. 44.
31. MmOL, dr. Bernády György iratai, 1924/35.
32. György Béla: *A romániai...* 52.
33. György Béla: *Iratok...* 58.
34. Uo. 66.
35. Uo.
36. György Béla: *A romániai...* 52–53.
37. Uo. 53.
38. György Béla: *Iratok...* 67.
39. Uo. 73.
40. Uo. 72.
41. MmOL, dr. Bernády György iratai, 1926/41. 27. f.
42. Uo.
43. MmOL, dr. Bernády György iratai, 1926/47. 22. f.
44. A tárgyalásról nem került elő dokumentum, ezért a György Béla-féle rekonstrukció szerint ábrázolom ezt. Lásd György Béla: *A romániai...* 77–78.
45. Uo.
46. MmOL, dr. Bernády György iratai, 1926/45. 21. f.
47. A táviratban a megállapodás szerint a városi és községi tanácsosok a lakossággal arányos létszámban szerepelnek. A törvényhatósági városokban és megyeszékhelyeken azonban a polgármester román kell hogy legyen. Lásd MmOL, dr. Bernády György iratai, 1926/41. 27. f.
48. Gyárfás: i.m. 87.
49. MmOL, dr. Bernády György iratai, 1926/45. 21. f.
50. Uo.
51. Érdekes módon Bernády ezt a gyűlést megemlíti az *Emlékeztető*ben, míg az előzőeket nem. A jegyzőkönyv szerint „megnyugtatta” az ülésezőket a liberálisokkal kapcsolatosan. Ugyanakkor érzékelhető konfliktuskezelő szándéka is, Molter Károlyt, aki a Nemzeti Párt listáján indult volna, sikerült lebeszéltetnie szándékáról. MmOL, dr. Bernády György iratai, 1926/46. 46. f.
52. MmOL, dr. Bernády György iratai, 1926/47. 22. f.
53. Eredeti forrás: A kolozsvári magyar konzul, Aichhorn Rudolf beszámolója a bukaresti Magyar Királyi Követség részére, Kolozsvár, 1926. február 4. Magyar Országos Levéltár K 64-1926-27a-109. Újraközlve: Magyar Kisebbség Kvár, 2000. 4. 73–80.
54. Először értelemszerűen az első parlamenti felszólalásakor. Főképp a kolozsvári Újság támadta, védelmére a marosvásárhelyi lapok közül a Maros és a Ma álltak. A témával kapcsolatosan György Béla közölt cikket és dokumentumösszeállítást: György Béla: *Vita a nemzetárulásról (1927–1928)* In: Magyar Kisebbség Kvár, 2011.1–2, 137–240.
55. A marosvásárhelyi Reggeli Újság szerint ez 1933. június 7-én történt, azonban előzőleg erre nézve voltak tapogatózások.